

„ANTANAS MACEINA APIE TAUTINĮ AUKLĖJIMĄ“

„Dorinė didybė yra visiems pasiekiamo, ir tauta negali būti didi, jei ji nėra dora.“ – A. Maceina

Įvadas

Antanas Maceina – intelektualinis visuomenininkas nuolatos keliantis keblius klausimus.¹ A. Maceina studijavo Vytauto Didžiojo universitete, iš pradžių literatūrą, vėliau ieškojęs savęs seminarijoje, galų gale perėjo studijuoti filosofiją ir pedagogiką. Būdamas studentu, būsimasis filosofas sekė savo mokytojo Stasio Šalkauskio keliu ir bandė suvokti tautinį sąmoningumą kaip intelektualinį įsipareigojimą analizuoti tautinį gyvenimą.² Pabaigus universitetą, po dviejų metų, A. Maceina apgynė daktaro disertaciją tema „Tautinis auklėjimas“,³ kuri buvo parašyta autoriui dar bestudijuojant užsienyje (Liuvene, Šveicarijos Fribūre, Strazbūre ir Briuselyje).⁴ Vien pažvelgus į disertacijos parašymo datą – 1934 m. galima tik nustepti, koks išvalgus ir ateities pavojus dėl tautiškumui keliamų grėsmių ir iššūkių buvo A. Maceina. Būtent šis A. Maceinos sugebėjimas nuspėti tautiškumo pranašumus ir galimus nuopolius ir buvo esminis rodiklis paskatinęs daugiau pasidomėti šiuo filosofo veikalu.

Prisimindamas savo jaunystę autorius save įvardino kaip savamokslį filosofą, kuriam labiau patikdavo skaityti ir rašyti nei klausytis paskaitų. Jis tai pateisino, jog neprisirišimas prie vienos mokyklos suteikia daugiau intelektualinės laisvės, bet išvelgė tikimybę, jog bus plaukiojama problemų paviršiuje. Nepaisant to, kad šis A. Maceinos darbas buvo skirtas daktaro laipsnio įgijimui, jis lengvai skaitomas ir suvokiamas ne tik filosofams, bet ir paprastiems tautiečiams, kuriems ši knyga iki šių dienų gali būti tautiškumo ugdymo vadovėliu.

Būdamas vienu ryškiausių lietuvių filosofų, A. Maceina savo darbuose siekė atsakyti į klausimą, kas gi yra tautiškumas, kokią reikšmę jis turi tautos raidai ir jos kitimams ir koks gi turi būti tautiškai išauklėtas žmogus.

¹ Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 51

² Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 333

³ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991

⁴ Antano Maceinos filosofinis kelias, <http://maceina.lt/html/sverdiolasfilosofiniskelias.html> [žiūrėta: 2014-05-06]

Siekiant atskleisti „Tautinio auklėjimo“ reikšmę, buvo remiamasi ne tik šiuo A. Maceinos veikalu. Į pagalbą atėjo ir kiti jo darbai, tokie kaip „Asmuo ir istorija“,⁵ „Ugdymo filosofija“,⁶ taip pat A. Maceinos mintis papildantys Vytauto Kavolio straipsniai „Nepriklausomųjų kelyje“,⁷ „Sąmoningumo trajektorijose“,⁸ Mykolo Biržiškos pamąstymai „Lietuvių tautos kelyje“,⁹ visai neseniai išleistas Kęstučio Girniaus straipsnis „Maceinos Tautinis auklėjimas“,¹⁰ taip pat apie tautos išsaugojimą ir jos perkėlimą svarsčiusio Kazio Pakšto svarstymai.¹¹ Žinoma, apie tautiškumą rašė ir būrys kitų autorių, tačiau čia didžiausias dėmesys bus skiriamas A. Maceinos disertacijai ir jos vertinimui.

Tauta ir tėvynė

Tautinis auklėjimas nėra nei speciali ugdymo sritis ar pedagogikos disciplina, tai – yra vienas iš ugdymo atžvilgių apimančių visą ugdymo plotą ir visas pedagogikos disciplinas.¹²

Tačiau, kada gi atsiranda tauta, kas lemia jos gimimą? Kas lemia, kad tam tikra žmonių grupė tampa vienetu? Tautos žymės, jos individualybė atsiranda ne tada, kai žmonės susiburia draugėn, o tik tada, kai jie **suvokia**, kad juos vienija vidinis bendrumo jausmas. Kad tauta galėtų gyventi, jai tenka nueiti ilgą kelią, ji vis kinta ir tobulėja, griūna ir vėl keliasi.

Tautų atsiradimo tyrinėjimai prasideda nuo probleminio klausimo susijusio su rasėmis. Būtent su jomis susijusi visa Visuotinė istorija, kurios raida nulėmė trijų tautos likimo veiksnių stereotipą- tai yra rasė, gamta supanti žmogų ir išsivystymo kryptis (H. Taine).¹³ Tačiau, kaip rašo A. Maceina, rasinis žmogaus savotiškumas kyla iš gyvulinio prado. Rasė įtaką žmogaus sielai daro tik per kūną, tad dvasinių rasių nėra ir negali būti. Rasė ir rasinė neapykanta tėra zoologinis prigimties dalykas, tačiau ji yra pirmutinis veiksnys, kuris skaldo žmoniją ir jungia žmones. Rasė yra tik sąlyga kultūrai, bet ji kartu yra mažiausiai turiningas ir mažiausiai apibrėžtas veiksnys tautos gyvenime. Taip tauta visų pirma tėra gamtinis vienetas, ant kurio tik vėliau užauga kultūringa tauta.

⁵ Maceina A. *Asmuo ir istorija*, 1981

⁶ Maceina A. *Ugdymo filosofija*, <http://maceina.lt/html/ugdymofilosofija.html>

⁷ Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006

⁸ Kavolis V. *Sąmoningumo trajektorijos*, Chicago, 1986

⁹ Biržiška M. *Lietuvių tautos kelias. I tomas*, Los Angeles, 1952

¹⁰ Kęstutis K. Girnius. Maceinos „Tautinis auklėjimas“ <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-04-14-kestutis-k-girnius-maceinos-tautinis-auklejimas/115993>

¹¹ Keletas svarstymų apie Lietuvos ribas, http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=4504&Itemid=328http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=4504&Itemid=328 [žiūrėta: 2014-05-16]

¹² Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 6

¹³ Ten pat, p. 9

Dar vienas tautų atsiradimo veiksnys, kurį įvardino autorius, yra gyvenamoji aplinka, kuri tęsia rasės pradėtą darbą. Ji suskaldo rasės giminę į atskiras rūšis, kurias toliau „apdoroja“ skirtingo klimato veiksniai, teritorija. Be teritorijos nauja tauta niekuomet nesusikurs, tačiau tam jai nereikia didelių plotų. Atvirkščiai, kuo teritorija mažesnė, tuo tautai lengviau ją pažinti, naudotis jos turtais, apgyvendinti ir pradėti bendradarbiauti tarpusavyje, atsiverti kultūriškai. Tautą, jos charakterį veikia ir jūra, kalnai bei lygumos. Lygumos žmogus čia įvardijamas kaip fantastas, kurio pojūčiams ir jausmams nekliudo plati erdvė, jis nėra toks įvairus intelektualistas kaip kalnų žmogus, kuriam kalnai duoda daugiau peno svarstymams, paieškoms.¹⁴ Tokiu būdu gamta brandina tautos fizinį kūną, o kultūra brandina tautos dvasią (psichinį tipą) ir išryškina jos individualybę. Šią mintį A. Maceina pratęsė sakydamas, kad „Mes visados labiau mėgsime žemę, negu jūrą... mūsų kultūra visuomet bus labiau išraiškos, negu pavidalo, labiau kultūrinė, negu civilizacinė“.¹⁵ Tačiau kyla klausimas, ką dar atskleidžia autoriaus išreikšta aliuzija į gamtiškumą ir kultūriškumą. A. Maceina šį tautiškumo per gamtiškumą suvokimą susieja su vokiškuoju kultūriškumu, kai kultūra (civilizacija) yra gilus dvasinis supratimas priešpastatantis paviršutiniškas civilizacijos vertybes. Lietuvių tautos siejimą su žeme pailiustruoja ir M. Biržiška. Jis sako, jog „Senoji lietuvių tika – su gamta susijusio žemdirbio, krikščionybėję įgijo naujų, sudėtingų lyčių, kurios lenkė, bet ne laužė jo būdo ir neperplėšė jo nuo gamtos, nuo aplinkos.“¹⁶ Taigi, lietuviškasis tautinis auklėjimas taip pat nėra atsiejamas nuo tautos.

Taip pamažu išnyra istorinio likimo svarba. Norint, kad jis galutinai užbaigtų tautos išsivystymą, reikia, kad jis būtų **bendrai** pergyventas. Tautos bendrumą, jos charakterį apibrėžia bendri žygiai, bendras gyvenimas dabartyje ir bendra sąmonė, kuri sujungia tautos praeitį su dabartimi – visa tai yra vieningumas. Tačiau kas nutinka, jei tauta nutraukia savo ryšius su praeitimi? Maceinos galvojojimuose, tauta tuomet pakeičia savo likimą, nebėra ta pati, tampa užuomazga kitoms tautoms susikurti. (Tokia tauta tapo Europos emigrantai išauginę naują tautos arba tautų darinį Amerikoje.) Tauta pati savaime nėra nei rasė, nei valstybė, ji – jungtinis evoliucijos ir kūrybos vaisius, prigimties ir kultūros sintezė. Ji nėra įsteigta, nėra sudaryta, bet atsiradusi ir išsivysčiusi. O kur slepiasi tautinė individualybė, kuri ir kuria tautą? Atsakymo reikėtų ieškoti pačiame žmoguje, jo prigimtyje, kadangi būtent žmogus yra pagrindinis tautinio gyvenimo veikėjas ir reiškėjas. Suformuota **individualybė** išvysto ir veda savo tautos istoriją, tuomet tautos individai sukuria bendruomenę, ir suvokdami, kad yra tos bendruomenės nariai, pajunta tautiškumo principą,

¹⁴ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 16

¹⁵ Kavolis V. *Sąmoningumo trajektorijos*, Chicago, 1986, p. 147

¹⁶ Biržiška M. *Lietuvių tautos kelias. I tomas*, Los Angeles, 1952, p. 102

stengiasi padėti savo tautiečiams. Sukurdami pavidalą savo **tarpusavio santykiams**, kurdami savo organizaciją, turinčią regimą pavidalą, normuodama juos tam tikrais dėsniais, tautinė **bendruomenė** pamažu, iš savo vidaus, sukuria **valstybę** – organizuotą tautos valią. Be savo valstybės tauta yra neišbaigta, tokia jos būtis nėra pilnavertė. Būtent taip tauta sukuria valstybę, o valstybė tobulina tautą.¹⁷

Itin svarbus veiksnys filosofo A. Maceinos „Tautiniame auklėjime“ yra **tautybės** principas – kiekviena tauta gali turėti valstybę, ir kiekviena valstybė gali apimti tik vieną tautą. Tėvynės sąvoka siejama su tautos sąvoka – kaip suprantama tauta, taip suprantama ir tėvynė. Tačiau kaip gi „įeiti“ į savo tėvynę? Kas yra tie auklėtojai, kurie išmoko, kaip reikia joje elgtis? Tai nėra taip jau paprasta. Gimęs žmogus į tėvynę eina pamažu – per **tėviškę** – vietą, kur yra tėvai: motina - duodanti tėviškei prasmę, ir tėvas, kuris tą prasmę apreiškia regimais ženklais. Tėviškėje žmogus po truputį atranda save, pergyvena krašto istoriją, susikuria savo pasaulį. Šie pergyvenimai pamažu kaupiasi žmogaus sieloje ir jį formuoja. Ir visai nesvarbu jei žmogus užaugo vienoje šalyje, o jo tėvai gyveno kitoje. Jo tėviškė vistiek bus jo tėvų gyvenamoji vieta, nors jis pats joje net nebūtų gyvenęs, tačiau kad taip nutiktų, tėvai turi savo pasakojimais įskiepyti meilę ir pagarbą savo žemei, antraip svetur užaugęs žmogus tėviškės neturės.¹⁸ Tai būtų didžiulė netektis, nes iš tėviškės kyla pagrindas žmogiškajam asmeniui, tautos ir tėvynės supratimui bei meilei. Neturėdamas santykio su tėviške, kartu ir su tauta žmogus lieka skurdesnis kaip individas, nepažįsta meilės, intelektualinės analizės, tautos kovos.¹⁹ Žmogui augant, tėviškė (arba išplėstasis namas) tampa per ankšta. Tuomet žmogus iškeliauja į **tėvynę** – visos tautos tėviškę. Tėviškėje glūdintys prada išstobulėja tėvynėje, kur išryškėja ir žmogaus ryšys su kitais, su istorija. Taip tobulėjantis individas įsilieja į savo tautą, kurios sienos yra ir tėvynės sienos, kitaip tariant, tėvynė baigiasi ten, kur baigiasi tauta.

Tautinis auklėjimas

Tautinio auklėjimo tikslas – tai pilnutinis žmogaus parengimas tautos gyvenimui, išvystant jame rasės ir gyvenamosios aplinkos sukurtus pradus ir žmogiškąją jo prigimtį apsprendžiant tautinės kultūros gėrybių perteikimu. Šį tikslą A. Maceina suskaldo į keturis uždavinius: 1) siekti fizinio tautiškumo, 2) intelektualinio tautiškumo (tautiška mąstysena), 3) estetinio tautiškumo (menas ir

¹⁷ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 37

¹⁸ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 72

¹⁹ Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 331

kūryba), 4) religinio tautiškumo (individo santykio su Dievu).²⁰ Apie pastarąjį kalbėjo ir K. Pakštas: „Moralinis tautos stiprėjimas tėra galimas vien tada, kai tautos diduma, ypač jos vadai veiks savo gyvenimą religiniais principais ir praktika. Materializmas ir religinė apatija – senatvės ir sudirbimo žymės. Gyvas tautos tikėjimas – jos jaunatvės ir sveikatos ženklas.“²¹

Kultūra yra gimusi po tautos ženklu, dėl to ir ugdomas, būdamas kultūros dalis, labiau nei kas kitas siejamas su tautos gelmėmis, atspindi tautos esmę. Sąmoningas tautinis auklėjimas prasidėjo tikrai romantikos laikais. Romantika buvo savotiška tautos filosofija, kurioje vyravo istorijos, bendruomenės ir religijos idėjos, ji buvo prieš apšvietą, vertino tautą ir tėvynės svarbą žmogaus gyvenimui, skatino ugdyti tai, kas vertinga. Šias A. Maceinos mintis išplečia V. Kavolis, kuris rašo, jog romantikos laikotarpis, kuris siejasi su Vilniaus universiteto lituanistiniu sąjūdžiu, dar nebuvo atsisiejęs nuo lenkiškosios valstybinės sąmonės. Tik vėliau atsiribojus nuo bajoriškųjų sąsajų imta į tautiškumą žiūrėti daugiau realistiškai. Tautiškumo supratimo priešaušrio ambicija buvo sulaikyti lietuviybės nykimą, kuris dar negalėjo suspėti progresuoti kartu su likusiu pasauliu.²²

Tautinis auklėjimas neugdo žmogaus kaip žmogaus, bet ugdo jame tai, kas yra tautiška, kas jį padaro **tautiečiu** arba tautiniu individu. Toks auklėjimas, A. Maceinos galvoje, suartina individą su savais tautiečiais, palenkia jį tautos gyvenimui. „Tai nėra tik tautos ugdomas, tai yra ugdomas tautai.“ Jam gaires veikti sukuria istoriškumas, tautinis idealas, skatinantis tobulinti tautinę tikrovę. Tobulą tautinį auklėjimą apsprendžia trys elementai: 1) tautinių užuomazgų išvystymas, 2) tautinių gėrybių perteikimas ir 3) žmogiškosios prigimties apsisprendimas, tačiau jei bent vieno iš šių elementų nėra – nėra ir tautinio auklėjimo.²³

Autorius pabrėžia, kad savaime, pats vienas, žmogus nepasiektų pilnutinės tautybės, nes ji nėra įgimta, ji įsigyjama – tautiečiu negimstama, juo tampama, pamažu jam perteikiant tautiškus nusiteikimus. Tikru tautiniu individu žmogus pasidaro tik patyręs tautinio auklėjimo. Tačiau tuo pat metu individą galima ir nutautinti, bet tai niekad nebūs be skriaudos pačio individo prigimčiai.

Siekdamas sukurti pilnutinę tautinę individualybę, tautinis auklėjimas siekia tautiškumo, patriotizmo, nacionalinio nusiteikimo. Jį nuspalvina pirmykštis tautos kūrybos vaisius – **kalba**, kuri tobulai išreiškia tautos mąstyseną, jos sielą. Kalboje tauta įkūnija savo pasaulio suvokimo būdą, savo pažiūras į daiktus, savo **istoriją** – visą save.²⁴ Jos tautosakoje galima rasti ir intelektualumo,

²⁰ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 84

²¹ Irena Petraitiienė. Tautos ateities vizijas kūręs Kazys Pakštas <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-07-29-irena-petraitiene-tautos-ateities-vizijas-kures-kazys-pakstas/104969> [žiūrėta: 2014-05-16]

²² Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 327-330

²³ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 98

²⁴ Maceina A. *Ugdymo filosofija*, <http://maceina.lt/html/ugdymofilosofija.html> [žiūrėta: 2014-05-06]

pavyzdžiui patarlėse, mįslėse ir tikėjimuose.²⁵ Kol gyva kalba, tol gyva ir tauta, tad paprastai, žlugus kalbai, tauta netenka savo individualybės. Ir atvirkščiai: tautos atgijimas visada prasideda tautinės kalbos atgijimu. Kalba „Tautiniame auklėjime“ yra laidininkas, kuriuo į mus teka tautos kūryba, mokslas ir filosofija.²⁶ Tačiau, anot A. Maceinos, kalbos puoselėjimui trugdo dvikalbystė, kadangi mokantis dviejų kalbų iš karto, nei viena kalba neįsisavinama tobulai. Ypač tai kenksminga vaikystėje, kai tautiška individualybė tik formuojasi, nes per kalbą įgijama tautos mąstysena, jos dvasia. Būtent gimtosios kalbos mokymas(is) įgyja dorinę reikšmę, pažadina nuolatinį žmogaus santykius su tauta. Kalba atskleidžia tautos pasaulėvaizdį, ji jungia tautiečius į vieną dvasinį vienetą, į tautinę suvokimo bendruomenę, kultūrą, yra tautos istorijos raidos veidrodis. Per gimtąją kalbą, ypač poeziją, atsiveria ir menininkų ryšiai su tauta. Tautiškas **menas** kuria tautos estetinį tautiškumą, saugo nuo nutautėjimo, rodo tautos išskirtinumą, jos unikalumą. Prie tautos ir meno sąveikos prisideda ir tėvynės gamta, sukurta aplinka, architektūra, dailė, muzika bei šokis.

Dar vienas iš tautinio auklėjimo veiksnių yra **šeima**, kuri palaiko etninę tautos tipą, perteikdama jį iš kartos į kartą. Šeima ugdo tautines tradicijas, papročius, meną, pažiūras ir religinius įsitikinimus, jai patikėtas svarbus uždavinys – ugdyti žmogų dvasiškai. Šeimoje jaunas tautos atstovas – vaikas įeina į tautinės kūrybos supratimą, į kūrybą, kurioje sukuriama tautiškumo užuomazgos. Tik šeimoje augęs žmogus gali vėliau būti tikrai tautiškai išauklėtas.

Šeimos darbo spragas užpildo **mokykla**. Joje svarbų vaidmenį vaidina mokytojas, kuris ne tik dėsto, bet ir gyvena kaip tautiškumo pavyzdys, jis turi būti turtinga individualybė, mokanti tautiškai mąstyti, turinti skonį tautos menui ir kūrybai, kultūrai. Šiuos A. Maceinos pamąstymus pratęsia K. Pukelis: „Juk koks mokytojas, tokia ir mokykla, o kokia mokykla tokia ir tauta“.²⁷ Tautiškumas – vienas iš mokyklos veiklą grindžiančių principų.²⁸ Mokyklose rengiamos tautinės šventės turi įstrigti mokinių širdyse, jos turi būti rengiamos apgalvotai ir skoningai, kad mokinys pajustų tos dienos svarbą mūsų tautos atminčiai.²⁹

Svarbi užduotis tenka valstybės vadovams, kuriems reikia suprasti savo tautiečius ir mokėti juos veikti iš vidaus. Valstybės veikla turi būti gili, tačiau nevaržanti, skatinanti ir padedanti siekti tautiškumo idealo. Vykdydama savo politiką **valstybė** kartu auklėja tautą, ją žadina ir įkvepia veikti, neleidžia svetimų tautų gaivalams užgožti vietinius. Priimti valdžios įstatymai turi būti nuosekliai išsivystę iš vidaus, o ne primesti ar pasiskolinti iš kitų. Šios A. Maceinos mintys

²⁵ Biržiška M. *Lietuvių tautos kelias. I tomas*, Los Angeles, 1952, p. 120

²⁶ Maceina A. *Asmuo ir istorija*, 1981, p. 48

²⁷ Pukelis K. *Mokytojų rengimas ir pedagoginės studijos*, Kaunas: Versmė, 1998, p. 443

²⁸ Pukelis K. *Mokytojų rengimas ir pedagoginės studijos*, Kaunas: Versmė, 1998, p. 448

²⁹ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 110

universalios visiems istorijos laikotarpiams, kadangi tautos visuomet jaučia įvairiapusę kitų kraštų įtaką.

Žmogų auklėja ir **Bažnyčia**, kuri filosofo mąstymuose ir raštuose užėmė ne mažą dalį. Autorius pabrėžia, kad Bažnyčia puoselėja visą prigimtį, tautinę individualybę, jos estetiką. Tik dalyvaudamas ir bažnytinėje, ir valstybinėje veikloje, žmogus tampa pilnai išsiauklėjusiu. Tad A. Maceina prieina prie išvados, kad tautinis auklėjimas savo esme ir tikslu yra savotiškas dorinio auklėjimo pratęsimas.³⁰

Prie tautinio auklėjimo prisideda ir specialiosios priemonės, technologijos. Visuomeninės organizacijos leidžia žmonėms savo veikla įsilieti į tautos visumą. Tautinį auklėjimą, jo poreikius skirtingai veikia ir skirtingos aplinkos, prašančios skirtingai mokytis ir šviesti skirtingose aplinkose augančius žmones. Siekiant išamontinti tautiškumą, patriotizmą ir nacionalinius nusiteikimus pagrindine priemone tautiniame auklėjime tampa vaizdingas, aiškus ir įdomus pamokymas bei įkvėpimas įprasti žavėtis savo tauta. Tai itin svarbu, nes tik tautiškai išauklėtas individas padės visai tautai atsiskleisti.

Tačiau tautiškumas A. Maceinos svarstymuose susiduria ir su keletu pavojaus veiksnių. Visų pirma, tai mišrios santuokos ir miestų augimas. Tai paaiškinama tuo, kad mišrios santuokos naikina etninio tipo ryškumą, o miestai – jo tvirtumą. Tęsiant toliau, nors, kaip jau buvo minėta, rasė yra mažiausiai turiningas ir mažiausiai apibrėžtas veiksnys tautos gyvenime, ji palaiko tautos tipą, todėl nepatartina maišyti tautos rasinio grynumo su kitomis rasėmis. Svetimos rasės kraujas pakeistų ne tik gamtinę tautos vienybę, bet ir jos kultūrą, mąstyseną. Anot A. Maceinos valstybė turėtų reguliuoti savo tautos grynumą, nuo mažumės mokytis vaikus, kad neverta maišyti savo kraujo.³¹ Mažesne blogybe laikomos santuokos tarp artimų etninių tipų tautų, tokių kaip lietuvių ir latvių, vokiečių ar olandų, bet tai vis tiek kenkia tautos kultūrai, tokios santuokos nežadėtų šeimos vienybės.

Siekiant sukurti tvirtą tautos individą, A. Maceina svarbiu veiksniu laiko šeimos sveikatą, motyvuodamas, kad tik iš sveikų tėvų gims sveiki palikuonys. Pažymima, kad negalima leisti, kad vaikų susilauktų užkrečiamomis ar paveldimomis ligomis sergantys žmonės. Šios autoriaus mintys pasirodė kiek gąsdinančios ir primenančios nacijos grynumą ir žmonių selektyvumą aukštinančių tautų mintis. Tačiau A. Maceina tuoj pat tokias išvalgas atmeta, į viršų kelia bažnytinės vertybes, gyvybės puoselėjimo idėją. Jis rašo, kad sergančiuosius reikia ugdyti, leisti tokiems ligoniams patiems suvokti, kad jie gali nenorėdami pakenkti brangiausiajam turtui – nekaltam vaikui, tad

³⁰ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 119

³¹ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 155

nenorėdami jo pasmerkti sunkiai daliai, A. Maceina siūlo į pagalbą pasikviesti švietimą.³² Tokiu būdu mokyklos, jaunimo, sporto organizacijos nuo mažens šviečia vaikus, kad norint turėti sveiką šeimą ateityje, privalu laikytis higienos, sportuoti, jos skatina suprasti blaivybės naudą. Pabrėžiama, kad jaunimas turi būti skatinamas ateityje sukurti šeimą, susilaukti vaikų. Į pagalbą turėtų ateiti valstybė, kuri turėtų remti jaunas šeimas finansiškai, kad jos galėtų susituokti kuo anksčiau (25-30 m.). Tokiu būdu šeimos galėtų susilaukti daugiau vaikų ir būtų sveikesnės. Autorius pabrėžia, jog žmonės, kurie ne dėl nevaisingumo, o tik dėl asmeninių, egoistiškų priežasčių nenori turėti vaikų, laikomi tautos parazitais, kurie savo ištvirkavimu tik graužia ir silpnina tautą. Tačiau egoistai yra ir tie, kurie žinodami, kad turi rimtų sveikatos problemų ir suprasdami, kad gali jas perduoti savo palikuonims, vistiek gimdo. Siūloma iš sergančiųjų atimti ne galią gimdyti, o teisę turėti vaikų, kadangi turintys psichinių sveikatos problemų ar sergantys kitomis sunkiomis ligomis asmenys nesugebėtų pasirūpinti savo atžalomis. Taigi, šeimas kurti skatinamos jaunos, sveikos šeimos, o sergantieji, vardan tautos gerovės, nuo šios teisės turėtų susilaikyti.

Taip pat vienas iš veiksnių, padedančių tautai išlikti vientisai, anot filosofo, yra jos buvimas tik savo tėvynėje, neišsiskirstymas po svetimus kraštus. Emigracija įvardijama kaip kenksmingas veiksnys, kadangi ji skaldo tautą, mažina jos kultūrinį našumą. Kad ir kokie turtingi būtų emigrantai, tautinės kultūros požiūriu jie visuomet bus atsilikę. Reikšmingą kultūrą tokie žmonės pradeda kurti tik tada, kai išgyvena į naujas sąlygas, t. y. kai tampa nauja tauta. Dėl šios priežasties emigracija negali būti skatintina, ji turi būti prižiūrima valstybės. A. Maceina šioje vietoje siūlė tokį planą: valstybė turėtų nustatyti emigracijos maksimumą, stengtis planingai telkti iškeliavusius į tam tikras kolonijas, palaikyti kultūrinius santykius. Jei emigracija tampa būtina, nes pavyzdžiui, valstybėje gyventojų prieaugis tampa per didelis, kilmės šalis turi padėti emigrantams, aprūpinti juos tautinėmis mokyklomis, bažnyčiomis, spauda, teatru ir visku, kas tik sukuriama tautos metropolijoje. Autorius pabrėžia, kad tik palaikant kultūrinius santykius, emigrantai lieka apsaugoti nuo nutautėjimo. Tokiu būdu jie tampa tikrais draugais, bendradarbiais ir pagalbinkais.

Patriotinis auklėjimas

Patriotizmas yra visos žmogaus būtybės rėmimasis į savą žemę, į savą tautą ir į viską, kas su ja susiję, tai tautinė savimeilė, idealo siekimas. Jis kyla iš žmogaus proto ir laisvos valios, veikia visą žmogaus prigimtį, yra kūrybinio veiklumo šaltinis. Geriausiu patriotizmo egzaminu A. Maceina

³² Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 165

laiko išvykimą iš savo tėvynės – tik būdamas svetur žmogus supranta, koks brangus jam yra jo kraštas, žmonės esantys jame. Patriotai myli tėvynę ne dėl naudos, o dėl to, kad ji yra sava.³³ Ištrėmimas iš jos įvardijamas kaip pati baisiausia bausmė, nes tremtis ardo įgimtą žmogaus ryšį su žeme, kartu ir su savimi pačiu. Tai buvo pranašiški žodžiai nemažai daliai lietuvių ir pačiam A. Maceinai, kuriems dėl okupacijų teko palikti Lietuvą. Jau vėlesniais metais, savo leidinyje „Asmuo ir istorija“ autorius toliau plėtoja savo mintį, kad esant svetur, žmogus klausia, kuri gi istorija priklauso jam. Iki tol, kol jis gyvena savo tėvynėje, istorinė jo tapatybė yra akivaizdi – žmogaus istorija tapati tėvynės istorijai.³⁴

Autorius savo disertacijoje siekiadamas sukurti idealios tautos modelį, siekia įrodyti, kad visų pirma tauta turi būti dora, o tam būtinas auklėjimas.³⁵ Patriotiškumas turi reikštis ne tik meile bei pagarba, bet ir veklumu. Kitaip, anot A. Maceinos, svarsto kosmopolitizmo atstovai, teigiantys, kad tarptautiniai papročiai, susisiekimas ir prekyba, politiniai, moksliniai ir meniniai santykiai telkia tautas į vieną sąjungą, tačiau juk taip pamažu tirpsta tautinės ypatybės, nyksta patriotinis jausmas. Patriotinis ugdymas siekia tęsti ir puoselėti tautos tradicijas, mokyti ir mokytis iš tautos istorijos, kurti ateitį, kuri remiasi patirtimi. Patriotizmą puoselėja tautinių švenčių rengimas, tautos ženklų, paminklų gerbimas, kraštotyra - tėviškės mokslas kuris yra tautos ir tėvynės pažinimo pagrindas. K. Girnius straipsnyje apie „Tautinį auklėjimą“ gvildena A. Maceinos mintį, jog reikia ne tik gerėtis tautos laimėjimais, bet ir atitiesti jos iškrypimus, atgailauti už jos nuodėmes, užtikrinti, kad jaunoji karta nepakartotų praeities klaidų.³⁶

A. Maceina išvelgia ir tautinių karų galimybę, kurie yra didelė grėsmė, nes tautos nugalėtojos stengtųsi nutautinti pralaimėjusias šalis, todėl jaunimą būtina ruošti ginti savo tėvynę.³⁷ Tai nesusiję su militarizacija, tai mokymasis ne pulti, o gintis, pasiaukoti. Jaunimą karui rengti galima tik tada, kai jis yra pakankamai subrendęs atsispirti karo pagundoms, kai sugeba įvertinti, ką reiškia žudyti ir žūti. Autorius pabrėžia, kad tautos neturi kovoti viena prieš kitą, tai kurstyto nesantaiką ir visuotinį egoizmą – nacionalizmą, kuris esti pavojingas. Nacionalizmas nepaprastai sujaudina tautą, pažadina, jos veiklumą, kantrumą, bet kartu ir ją apakina. Jis leidžia išsiveržti nevaldomiems prigimties instinktams, kurie gali tapti protą aptemdančia psichoze. Nacionalizmas kitų tautų atžvilgiu pasireiškia panieka ir neapykanta, kas ardo visuomeninį žmogaus gyvenimą, naikina

³³ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 224

³⁴ Maceina A. *Asmuo ir istorija*, 1981, p. 8

³⁵ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 235

³⁶ Kęstutis K. Girnius. Maceinos „Tautinis auklėjimas“ <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-04-14-kestutis-k-girnius-maceinos-tautinis-auklejimas/115993> [žiūrėta: 2014-05-10]

³⁷ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 279

kultūrą, gražina tautas į laukinį gyvenimo būdą, tautinius persekiojimus. Jame žmogiškumas praranda dieviškumą ir tampa gyvuliškumu, kuris anksčiau ar vėliau žlugs. Išnaudojimas, priespauda, dogmatizmas, pseudoreliginis fanatizmas apreiškia inkvizitoriaus prievartos naudojimą, kuriuo stengiamasi kompensuoti, pateisinti savo menkavertiškumą.³⁸ Tokiame suabsolūtintame tautiškume žūsta prisirišimas prie tautos ir galop pati tauta. Naikinantieji svetimas tautines individualybes yra prilyginami žmogžudžiams, kurie engdami kitus iš tiesų pasmerkia patys save tautinei savižudybei.

Tikrasis patriotizmas, A. Maceinos svarstymuose, nemenkina kitų tautų, jis trokšta gėrio ne tik savo, bet ir visoms kitoms tautoms, kadangi gėris nėra dalus. **Patriotiškumas** supranta žmogiškumą, siekia dieviškojo veikimo.³⁹ Taip parodoma, jog krikščionybė ir nacionalizmas iš esmės yra skirtingos pasaulėžiūros, tad nuo modernaus barbariškumo, mūsų kultūrą gali išgelbėti tik tikėjimas Dievu, kuris autoriaus įvardijamas kaip tautiškumo puoselėjimo ramstis. Tikrasis patriotizmas tarnauja tautai žmonijoje ir žmonijoje tautoje. Tad tik tautos bendradarbiavimas taikiam, kūrybingame žmonijos vystymesi įprasmina ir pateisina tautą.⁴⁰

Nacionalinis auklėjimas

Nacija – tai tautinė asmenybė, kuri patyrusi kultūrinę įtaką yra subrendusi iš vidaus.⁴¹ Būtent naciją filosofas laiko aukščiausiu tautos išsivystymo laipsniu, tautos siekiamybe. Pirmoji nacijos žymė yra tautinis susipratimas. Jis kaip nacijos žymė yra tautos gyvenimo turinio ir prasmės suvokimas. Tautai subręsti padeda kultūra, kurią nuolat reikia tobulinti, taip pat tautinio pašaukimo vystymas. Tautinis pašaukimas įjungia tautą į bendrą žmonijos gyvenimą, tautų šeimą, kurioje sprendžiamos visuotinės reikšmės problemos išbaigia tautos tapimą nacija.

Nacijai susikurti būtina valstybė, bet nacijai gyvuoti ji nebūtina. Tačiau geriausia, kai nacija ir valstybė yra kartu, taip tauta gyvena pilnavertį gyvenimą. Norint, kad tauta taptų nacija, reikia auklėti jaunąsias kartas taip, kad jos visuomet siektų aukščiausių tautos uždavinių, nuolatos palaikytų kūrybinį užsidegimą.⁴²

³⁸ Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 194

³⁹ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 288

⁴⁰ Kęstutis K. Girnius. Maceinos „Tautinis auklėjimas“ <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-04-14-kestutis-k-girnius-maceinos-tautinis-auklejimas/115993> [žiūrėta: 2014-05-10]

⁴¹ Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 336

⁴² Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 337

Tęsdamas mintį, apie idealiai išauklėtą tautą, autorius rašo, kad tautinė kultūra turi būti vieninga. Susidedanti iš dviejų pradų: liaudies, kuri atstovauja tautai ir šviesuomenės, kuri atstovauja žmogiškajam pradui, tautinė kultūra pasiektų tobulumo laipsnį. Tačiau aukšta tautos kultūra yra tik materealinis pagrindas nacijai. Jai reikalingi kultūros kūrėjai, kuriuos reikia pastebėti, juos globoti ir leisti atsiskleisti nuo mažumės.

Tęsdamas savo mintį apie tobulą naciją, A. Maceina pamažu priena prie išvadų.

Kiekviena tauta yra pašaukta subrandinti ir išryškinti, kokią nors ypatingą sritį ir toks pašaukimas yra tautos dirbama visuotinio darbo dalis įkvėpta aukščiausių žmogiškumo sričių. Siekiant surasti savo pašaukimą, sąmoningą tautiškumą, reikia pažinti savo esmę, tad jaunosios kartos turi būti įkvėptos tikėti savo tautiniu idealu, pasitikėti savimi, suprasti moralinį tautinio pašaukimo pobūdį.

Išpuoselėta tautinė kultūra yra linkusi savo turiniu plisti žmonijoje, gerosios tautos sąlybės neturėtų būti užgožtos ir slėptis už valstybės sienų – tarptautinis bendradarbiavimas, įvairiapusės gambiausiųjų tautiečių studijos, mainai, iškelia tautą, leidžia jai su kitomis išsivysčiusiomis tautomis spręsti aukštus ir sudėtingus, universalius žmonijos uždavinius, keistis idėjomis bei patirtimis, kas skatina tautas gyventi taikiame pasaulyje.

Taigi, Antano Maceinos „Tautinis auklėjimas“ siekė idealo, galbūt ir nevisuomet aišku, kaip tiksliai jį pasiekti, tačiau konkretumo ir punktų šioje vietoje ir neturėtų būti. Juk kiekviena tautos individualybė mato savo tautą pro tam tikrą savo susikurtą pasaulį. Žmogaus pasaulėvaizdis ir tautos įsivaizdavimas skirtingai sukuriamas net tame pačiame išplėstajame name – tėviškėje ar šeimoje. Todėl A. Maceinos „Tautinis auklėjimas“ yra tik tobulo tautiečio sukūrimo vadovėlis, kurį kiekvienas skaito, supranta ir perduoda ateities kartoms taip, kaip kaip patys kažkada buvo mokytis.

Literatūra

1. Antano Maceinos filosofinis kelias, <http://maceina.lt/html/sverdiolasfilosofiniskelias.html>
2. Biržiška m. *Lietuvių tautos kelias. I tomas*, Los Angeles, 1952
3. Irena Petraitienė. Tautos ateities vizijas kūręs Kazys Pakštas
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-07-29-irena-petraitiene-tautos-ateities-vizijas-kures-kazys-pakstas/104969>
4. Maceina A. *Asmuo ir istorija*, 1981
5. Maceina A. *Ugdymo filosofija*, <http://maceina.lt/html/ugdymofilosofija.html>
6. Maceina A. *Tautinis auklėjimas*, Kaunas: Šviesa, 1991
7. Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias*, Vilnius: Versus aureus, 2006
8. Kavolis V. *Sąmoningumo trajektorijos*, Chicago, 1986
9. Keletas svarstymų apie Lietuvos ribas,
http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=4504&Itemid=328
http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=4504&Itemid=328 [žiūrėta: 2014-05-16]
10. Kęstutis K. Girnius. Maceinos „Tautinis auklėjimas“
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-04-14-kestutis-k-girnius-maceinos-tautinis-auklejimas/115993>
11. Pukelis K. *Mokytojų rengimas ir pedagoginės studijos*, Kaunas: Versmė, 1998